

УДК 327.88+32.019.51

ІНФОРМАЦІЙНІ ВПЛИВИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ: СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ ТА ЇХНІЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Марина Пілат

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. 239-44-34,
e-mail: marynapilat@gmail.com*

Проаналізовані концептуальні засади здійснення інформаційних впливів на глобально політичному рівні. Зроблено спробу дослідити взаємозв'язок інформаційного впливу та інформаційної війни (як родового поняття).

Ключові слова: інформаційний вплив, інформаційна війна, взаємозв'язок, глобальна політика, суспільство.

Світовий розвиток на початку XXI ст. характеризується стрімким розширенням глобалізаційних процесів. Уніфікація національної життєдіяльності і становлення єдиної системи міжнародної взаємодії цілком змінюють зовнішнє середовище, в якому діють держави.

Стійкість у часі та комплексність світової політичної системи означають, що будь-яку дію будь-якого уряду регулюють якимись усталеними правилами і якоюсь мірою це впливає на глобальне співвідношення сил. Порівняно стабільне співвідношення військових і економічних потенціалів провідних держав змушує їх шукати нові інформаційні способи, стратегії і тактики зовнішньої політики, щоб підвищити свій статус на міжнародній арені та досягти для себе необхідного результату [1].

Тенденції останніх публікацій у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, що чітко ілюструють небезпеку того чи іншого інформаційного впливу, засвідчують актуальність проблеми належного правового захисту інтересів особи, суспільства та держави в інформаційній сфері.

Наприклад, І. Л. Бачило вважає, що нинішній етап розвитку міжнародних інформаційних відносин характеризується можливістю інформаційного впливу на індивідуальну і суспільну свідомість, аж до загрози породження інформаційних воєн, в результаті чого своєрідною протиположністю загального принципу свободи інформації постає проблема інформаційної безпеки [2, с. 66].

Загалом інформаційну безпеку будь-якої держави звикли розуміти передовсім як стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері, що визначається балансом інформаційних інтересів особи, суспільства та держави [3, с. 53].

Окремі вчені схильні розширювати зміст такого (відносно універсального) розуміння поняття «інформаційної безпеки» та пропонують дещо інше, ширше

розуміння проблеми інформаційної безпеки. До прикладу, Д. Ю. Швець під терміном «інформаційна безпека» пропонує розуміти *на мікрорівні* – механізм контролю за дотриманням балансу рівноправності і законності між особою, суспільством та державою в інформаційній сфері, а *на макрорівні* – комплекс заходів, що забезпечує захист особи, суспільства та держави від інформаційного маніпулювання, що ставить за мету встановлення інформаційної переваги і здійснення тиску шляхом впливу на суспільну свідомість [4, с. 45].

Отже, загалом інформаційну безпеку слід розглядати у таких аспектах, як:

1) *інформаційно-правовий* – наявність відповідної нормативно-правової бази, що забезпечує захист інтересів особи, суспільства, держави в інформаційній сфері;

2) *інформаційно-технічний* – захист інформаційного середовища від несанкціонованих впливів за допомогою використання відповідних програмно-технічних засобів (захист від несанкціонованого доступу, хакерських атак через телекомунікаційні мережі загального користування, зокрема, через глобальну мережу Інтернет, автоматизованих чи напіваавтоматизованих комп'ютерних вірусів та інших шкідливих програм, несанкціонованого використання радіочастотного простору держави тощо);

3) *інформаційно-психологічний* – захист психіки людини у суспільстві від можливих негативних інформаційних впливів.

Існують наукові позиції, які відмовляються від використання такого широкого за змістом поняття «інформаційна безпека держави» та переходять до елементарного трактування. Наприклад, А. А. Фат'янов вводить в обіг термінопоняття «безпека інформації», під яким, у свою чергу, пропонує розуміти певний стан захищеності інформації від неправомірних дій і впливів. Автор вбачає власне безпеку інформації як сукупність двох елементів, які пов'язані між собою симбіотичним зв'язком:

1) забезпечення безпеки інформації від небажаних зовнішніх впливів, таких як копіювання, блокування, модифікація, знищення тощо;

2) безпека інформації в сенсі її змісту – відсутність у ній прихованих впливів на психіку людини або впливів на іншу інформацію (наприклад, інформація, що може міститися у комп'ютерній програмі, що представляє собою програму «шкідника», або, як звикли називати, – комп'ютерний вірус) [5, с. 34].

Відтак, на нашу думку слушно виділяти таку складову безпеки інформації (розглядаючи винятково як наукове поняття) як небезпечну (шкідливу) інформацію, від якої необхідно захищати особу, суспільство, державу, технічні засоби та їхнє програмне забезпечення, а також систему державних інформаційних ресурсів.

До шкідливої інформації зазвичай зачисляють:

- ✓ інформацію, що може спровокувати соціальну, расову, національну чи релігійну ненависть та ворожнечу;
- ✓ заклики до війни;
- ✓ пропаганду ненависті, ворожнечі через зневагу чи перевагу;

- ✓ посягання на честь, добре ім'я та ділову репутацію окремо взятих осіб;
- ✓ недобросовісну, недостовірну, неетичну, явно неправдиву рекламу;
- ✓ інформацію, яка чинить не усвідомлюваний ними деструктивний вплив на психіку людей.

Такі інформаційні впливи здатні цілковито чи частково спричинити дестабілізаційні процеси в інформаційному просторі суверенних держав, спровокувати неспокій та внутрішнє протистояння. Найнебезпечнішими проявами таких впливів можуть стати інформаційні впливи, об'єктом яких є прямий наступ на конституційний лад та права і свободи людини і громадянина, оскільки одним з головних завдань держави в інформаційній сфері є дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина під час отримання інформації та користування нею, збереження і зміцнення моральних цінностей суспільства, захисту традицій патріотизму і гуманізму, культурного і наукового потенціалу країни [6, с. 13].

Серед загроз конституційним правам і свободам людини і громадянина у сфері інформаційної діяльності варто виокремити протиправне застосування спеціальних засобів впливу на індивідуальну, групову та суспільну свідомість, способи маніпулювання інформацією (дезінформація, приховування або спотворення змісту інформації), девальвацію суспільних цінностей, пропаганду зразків масової культури, заснованих на культі насильства чи жорстокості.

Усі означені вище концепції яскраво свідчать на користь того, що сучасні інформаційні впливи за своєю суттю можна вважати інформаційними війнами.

Досі під терміном «війна» розуміли, зазвичай, протистояння чи протиборство двох або більше держав, суспільств чи класів. Водночас війну розглядали як протистояння, що має на меті досягнення наперед визначених суспільно-політичних цілей, причому основним засобом такого протиборства була зброя. Саме тому окремі вчені пропонували визначати війну як збройний конфлікт між державами, які переслідують певні цілі або захищають власні національно-політичні інтереси.

Що ж змінилося сьогодні? Однозначно відповісти на це питання не важко. Якщо ж спробувати співвіднести «старі» уявлення про війну, то стане зрозуміло, що суспільно-політичні цілі залишились, як і протиборство між державами, суспільствами та класами, однак збройний арсенал значно розширився. Іншими словами, розширився інструментарій для ведення війни насамперед за рахунок інформації. Тепер інформацію використовують як сучасну зброю для ведення воєн. Такий стан справ можна назвати закономірним. Інформацію, як первинну суспільну домінанту, можна використовувати для досягнення найамбіційніших соціально-політичних цілей.

Ефективність інформаційних впливів під час ведення інформаційних воєн визначається передусім умінням використовувати саму інформацію. Складна когнітивно-аксіологічна природа інформації штовхає до пошуку новітніх тактичних та стратегічних прийомів для здійснення інформаційних впливів, які допоможуть досягти бажаних завдань та мети.

За інтенсивністю, масштабами та засобами, що використовують, А. В. Манойло вирізняє такі ступені інформаційного протиборства: інформаційна експансія, інформаційна агресія, інформаційна війна [7, с. 75].

Інформаційна експансія – діяльність із досягнення національних інтересів методом безконфліктного проникнення в інформаційну сферу з метою поступової, планової, непомітної для суспільства зміни системи соціальних відносин за зразком системи джерела експансії; витіснення положень національної ідеології та національної системи цінностей і заміщення їх власними цінностями та ідеологічними настановами; збільшення ступеня свого впливу та присутності, введення контролю над стратегічними інформаційними ресурсами, інформаційно-телекомунікаційною структурою і національними ЗМІ; нарощування присутності власних ЗМІ в інформаційній сфері об'єкта проникнення та ін.

Інформаційна агресія – дії, спрямовані на завдання супротивникові конкретного, відчутного збитку в окремих сферах його діяльності. Virізняють такі ознаки інформаційної агресії: обмежене й локальне за своїми масштабами застосування сили; контрольоване, дозоване завдання шкоди; вилучення із засобів інформаційного впливу найнебезпечніших видів, що не дають змоги надійно контролювати розміри шкоди – інформаційної зброї; обмеження розмірів простору, кількості об'єктів інформаційної інфраструктури та соціальних груп, що піддаються ураженню інформаційним впливом (агресія зачіпає не весь інформаційно-психологічний простір держави-жертви, а тільки його частину), обмеження цілей (має на увазі локальну, приватну мету) і часу (зазвичай, агресія припиняється після цілковитого досягнення агресором усіх поставлених конкретних намірів і зрідка набуває затяжного характеру), а також за залученими силами і засобами; природна релаксація ефекту від агресивного інформаційного впливу після припинення активності джерела агресії.

Можна погодитись із визначенням А. О. Фісуна, який пропонує визначати інформаційну війну як комплексний відкритий чи прихований цілеспрямований інформаційний вплив однієї сторони, чи взаємний вплив сторін одна на іншу, який охоплює систему методів та засобів впливу на людей, їхню психіку та поведінку, на інформаційні ресурси та інформаційні системи з метою досягнення інформаційної переваги в забезпеченні національної стратегії, здатної сприяти прийняттю сприятливих для ініціатора впливу рішень або паралізувати інформаційну інфраструктуру супротивника з одночасним зміцненням і захистом власної інформації та інформаційних систем [8, с. 46].

Широке розуміння інформаційних воєн, що пропонує згаданий вчений, підкреслює масштабність самого поняття. Саме тому легко прийняти тезу М. Лібікі про те, що спроби повною мірою усвідомити всі грані поняття інформаційної війни схожі на зусилля сліпих у пізнанні навколишнього Світу.

Враховуючи все вищенаведене, можна зробити такі висновки:

1. Інформація сьогодні є засобом ведення інформаційних воєн та ефективним інструментом досягнення суспільно-політичних цілей держави.

2. Ведення інформаційного протистояння (передусім залежно від масштабів) може відбуватися в кількох формах – інформаційної експансії, інформаційної агресії та інформаційної війни. Водночас зазначимо, що такий поділ має більше теоретичне, аніж практичне значення, оскільки масштаб агресії або обрана мета не матимуть реального значення, якщо інформаційне протистояння дозволило досягти бажаного для певної держави наслідку.

3. В теоретичній площині відчувається вплив військової справи на змістовне наповнення концепцій інформаційної війни багатьох вчених. Класично війну уявляли як певний історичний період з чіткими часовими рамками. Причому її початок пов'язували з оголошенням, а завершення – з підписанням акту капітуляції переможеної сторони. Сьогодні момент початку інформаційної війни навряд чи можна встановити, як і момент її завершення. Вона може набувати різних форм та протікати з різною інтенсивністю, отже матиме змінний масштаб і наслідки. Саме тому вважаємо за доцільне розглядати усі ці категорії інформаційного протистояння держав як інформаційні війни.

4. Ступінь досягнення мети інформаційної війни визначатиметься співвідношенням рівня інформаційних впливів та адекватності вибору стратегічних і тактичних прийомів для досягнення поставленої мети.

5. У наукових працях надзвичайно часто послуговуються застарілим поняттям інформаційної війни, яке не враховує глибини цього поняття та суттєво недооцінює потенціал інформації в процесі інформаційних протистоянь.

Стаття надійшла до редколегії 25.10.2012

Прийнята до друку 05.12.2012

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисов А. А. Подавление циклов бойда: опыт управления военными и политическими конфликтами 1999–2009 гг. [Электронный ресурс]. / А. А. Денисов – Режим доступа: http://netocracy.us/Articles/2010_05_28.pdf.
2. Бачило И. Л. Информационное право: основы практической информатики : Учеб. пособие / И. Л. Бачило. – М., 2003. – 352 с.
3. Манн С. Теория хаоса и стратегическое мышление / С. Манн. Геополитика. – 2010. – № 3. – С. 47–64.
4. Швец Д. Ю. Информационная безопасность Российской Федерации в современных международных отношениях: дисс...канд. социол. наук / Д. Ю. Швец. – М., 2005.
5. Фатьянов А. А. Тайна и право (основные системы ограничения на доступ к информации в российском праве) : монография / А. А. Фатьянов. – М., 1999. – 285 с.
6. Савин Л. В. «Сетевая война. Введение в концепцию» / Л. В. Савин. – М. : Евразийское движение, 2001. – 130 с.
7. Манойло А. В. Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны / А. В. Манойло, А. И. Петренко, Д. П. Фролов. – 2-е изд., стереотип. – М. : Горячая линия – Телеком, 2009. – 541 с.
8. Фісун А. О. Теоретично-категоріальне осмислення поняття «інформаційна війна» в структурі інформаційно-політичного простору / А. О. Фісун // Інформаційне

суспільство : науковий журнал / голова редкол. В. В. Різун, голов. ред. В. Ф. Іванов;
Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2011. – 60 с.

INFORMATION EXPOSURE AND INFORMATION WAR: THE ESSENCE OF CONCEPTS AND THEIR RELATIONSHIP IN THE INFORMATION AGE

Maryna Pilat

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. 239-44-34,
e-mail: marynapilat@gmail.com*

The paper analyzes the conceptual basis of the information effects on the global political level. An attempt to examine the relationship of information and impact of information warfare (as a generic term).

Key words: information action, information warfare, interconnection, global politics and society.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ВОЗДЕЙСТВИЯ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ВОЙНЫ: СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЙ И ИХ ВЗАИМОСВЯЗЬ В ИНФОРМАЦИОННУЮ ЭПОХУ

Марина Пилат

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. 239-44-34,
e-mail: marynapilat@gmail.com*

Проанализированы концептуальные основы осуществления информационных воздействий на глобально политическом уровне. Сделана попытка исследовать взаимосвязь информационного воздействия и информационной войны (как родового понятия).

Ключевые слова: информационное воздействие, информационная война, взаимосвязь, глобальная политика, общество.